

DOI: 10.15407/kraieznavstvo2025.01.126

УДК 930.85:94(477)(092) + 069(477) + 001.891

Галина Денисенко (м. Київ),

кандидатка історичних наук,

старша наукова співробітниця Центру досліджень історико-культурної спадщини України відділу історії України другої половини ХХ століття

Інституту історії України НАН України,

E-mail: denisenko 51@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4672-1586>**Тетяна Катаргіна** (м. Київ)

кандидатка історичних наук,

старша наукова співробітниця Центру досліджень історико-культурної спадщини України відділу історії України другої половини ХХ століття

Інституту історії України НАН України,

E-mail katativan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2964-2926>

З ВИМОГЛИВІСТЮ ДО СЕБЕ, З ЛЮБОВ'Ю ДО ЛЮДЕЙ: ДО ЮВІЛЕЮ ДОКТОРКИ ІСТОРИЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОРКИ РУСЛАНИ МАНЬКОВСЬКОЇ

Стаття присвячена ювілею Руслани Вікторівни Маньковської, докторки історичних наук, професорці, керівниці Центру досліджень історико-культурної спадщини України, провідної наукової співробітниці відділу історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії України НАН України, заступниці голови Національної спілки краєзнавців України, дослідниці музейної справи України, краєзнавства і пам'яткознавства, та її ролі у суспільстві. Метою статті є висвітлення життєвого шляху та творчого доробку історикині, її професійних здобутків у дослідженні історії національної культури, музеології, пам'яткознавства, а також відзначення її внеску в розвиток українського краєзнавства та освітньої галузі. Методологічну базу для комплексного та об'єктивного дослідження наукової діяльності історикині склали біографічний та історико-культурний підходи, які дозволили простежити життєвий шлях, освіту та професійну діяльність Р. Маньковської, оцінити її внесок у розвиток історичної науки та краєзнавства, а застосування аналітичного та соціологічного методів дало можливість глибше розкрити наукові інтереси дослідниці, також її вплив у науковій спільноті та громадському житті. Висновки: проаналізовано наукові праці вченої з теорії та історії музейної справи України, про репресованих у період тоталітарного режиму українських музейників, акцентовано увагу на інноваційних підходах науковиці у сучасних музейних практиках, викликах у національному пам'яткознавстві в умовах воєнного стану, а також наголошено на освітньо-культурологічній діяльності з популяризації історичних та краєзнавчих знань серед молоді.

Ключові слова: науковиця, краєзнавство, музеї, музеологія, пам'яткознавство, культурна спадщина.

Halyna Denysenko (Kyiv)

Senior researcher fellow of the Centre for research of the historical and cultural heritage

at the Department of Ukrainian History

in the Second Half of the 20 th Century

of the Institute of History

of Ukraine NAS of Ukraine,

Candidate of historical Sciences (PhD)

E-mail: denisenko 51@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4672-1586>**Tetiana Katargina** (Kyiv)

Senior researcher fellow of the

Centre for research of the historical

and cultural heritage at the Department

of Ukrainian History in the Second Half

of the 20 th Century of the Institute

of History of Ukraine NAS of Ukraine,

Candidate of historical Sciences (PhD)

E-mail katativan@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2964-2926>

With Demanding Standards for Oneself, With Love for People: On the Anniversary of Doctor of Historical Sciences, Professor Ruslana Mankovska

The article is dedicated to the anniversary of Ruslana Mankovska, a leading researcher, Doctor of Historical Sciences, Head of the Center for Research on the Historical and Cultural Heritage of Ukraine.

at the Department of History of Ukraine of the Second Half of the 20th Century at the Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. She is a scholar in the fields of museum studies, local lore research, and cultural heritage studies, playing a significant role in the society. **The purpose of the article** is to highlight the life journey and scholarly contributions of this historian, her professional achievements in the study of national culture, museology, and local lore research, as well as to acknowledge her contribution to the development of Ukrainian local lore studies and the education sector. **The methodological foundation** of the study, that is aimed at a comprehensive and objective examination of the historian's scientific activity, includes biographical and historical-cultural approaches. These approaches allow to trace R. Mankovska's life path, education, and professional activities, assessing her contribution to the development of historical science and local lore research. The application of analytical and sociological methods provides a deeper insight into the researcher's scientific interests, as well as her influence within the academic community and public life. **Conclusions:** The article analyzes Mankovska's scholarly works on the theory and history of museum studies in Ukraine, the repression of Ukrainian museum workers during the totalitarian regime, and highlights her innovative approaches to contemporary museum practices. Special attention is given to the challenges in national historical and cultural heritage studies during wartime conditions, as well as her educational and cultural activities aimed at promoting historical and local lore knowledge among young people.

Key words: scholar, local lore research, museums, museology, heritage studies, cultural heritage.

Струна моя перша озветься,
І буде струна урочисто і тихо лунати,
І пісня від серця полетить.

Леся Українка

25 лютого 2025 р. виповнилося 60 років докторці історичних наук, професорці, провідній науковій співробітниці, керівниці Центру досліджень історико-культурної спадщини України відділу історії України другої половини ХХ ст. Інституту історії України НАН України, заступниці голови Національної спілки краєзнавців України Руслани Вікторівни Маньковській. Понад 30 років працює науковиця в академічній установі – Інституті історії України НАН України, присвятивши себе дослідженню проблем тоталітарного минулого України, національної культури, українського музейництва, краєзнавства, пам'яткознавства, туристичної справи, культурології. Руслана Вікторівна пройшла усі щаблі наукової кар'єри – від молодшої наукової співробітниці до керівниці Центру досліджень історико-культурної спадщини України¹.

Малою батьківщиною ювілярки є Черкащина (с. Халаїдово Монастирищенського р-ну (нині у складі Уманського району)². Любов до українських традицій, історії та культури рідного краю проходить з Русланою крізь усе життя. Як професійна історикиня, вона досліджує історичні процеси розвитку української держав-

ності, віддзеркаленням якої є поступ національної культури. На краєзнавчій ниві в складі Президії Всеукраїнської спілки краєзнавців України (з 2008 р. Національної спілки краєзнавців України) та Міжвідомчої координаційної ради з питань краєзнавства при Президії НАН України, під час організації та проведення низки Всеукраїнських з'їздів, форумів, конференцій, науково-краєзнавчих експедицій з дослідження культурних надбань регіонів України, із захопленням та цікавістю на практиці розкриває унікальність та неповторність української культури, активно опікується збереженням та охороною національної спадщини. Своїми знаннями та досвідом щедро ділиться зі слухачами в студентській та учнівській аудиторіях, з працівниками освітньої, музейної та бібліотечної галузей, розробляючи та читаючи авторські навчальні курси, лекції з історії України, історії української та зарубіжної культури, культурології, краєзнавства, українознавства, методики підготовки науково-дослідних робіт.

Особливе місце в житті Руслани Вікторівни займає родина. Тепло згадуючи про своїх пращурів та батьків, родове коріння яких пов'язане

¹ Маньковська Руслана Вікторівна // Історики України (матеріали до біобібліографії). Інститут історії України НАН України. URL: <https://surl.li/bqrile>

² Маньковська Руслана Вікторівна. Інститут історії України НАН України. 1936–2006 / Відп. ред. В. А. Смолій. К.: Інститут історії України, 2006. С. 589.

з Полтавщиною, вона глибоко шанує високі моральні цінності родини, які закладені попередніми поколіннями їхнього роду і передаються нащадкам через просту народну мудрість життя – любов до людини, особливо людини праці: стався до людей так, як би ти хотіла, щоб до тебе ставилися люди. Тато, Коваленко Віктор Федорович (1940–2012 рр.), доктор біологічних наук, професор, академік Національної академії аграрних наук України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки³, був людиною обдарованою в багатьох галузях: любив музику, спорт, був лідером студентства, а викладачі його називали юною зіркою, яка сходить на небосхилі української науки. Паралельно з навчанням у Полтавському сільськогосподарському інституті він закінчив вечірнє відділення музичного училища, був диригентом студентського хору. Віктор Федорович мав унікальний голос, його називали українським Робертіно Лоретті, запрошували до консерваторії, але він присвятив життя науці.

Коваленко Віктор Федорович – академік, доктор біологічних наук. 2008 р.

Руслана успадкувала від батька хист до науки та любов до музики, яка супроводжує її впродовж усього життя. Маючи музичну освіту по класу фортепіано, вона в шкільні та студентські роки брала участь у конкурсах, олімпіадах, концертах. Вже ми, її колеги, є свідками, як з роками любов до музики, української пісні трансформувалися в Руслани Вікторівни в гарну традицію, своєрідне хобі: торкнутися до клавіш інструментів, на яких виконували твори видатні діячі української культури. У меморіальних музеях відомих українських постатей вона обов'язково скористається щасливою нагодою, щоб сісти за фортепіано, створюючи атмосферу свята і пошанування таланту. З великим хвилюванням вона музикувала на роялях Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Соломії Крушельницької, Павла

Тичини, Максима Рильського, Володимира Івасюка та інших світлих особистостей національної культури.

За роялем у музичній школі імені Б. М. Лятошинського в Житомирі. 2016 р.

Олешко Галина Петрівна – керівниця Катеринопільської районної адміністрації. 1993 р.

Мама Руслани, Олешко Галина Петрівна (1941 р.н.), після закінчення Полтавського сільськогосподарського інституту працювала на відповідальних посадах у сільськогосподарській галузі в Монастирищенському й Катеринопільському (нині у складі Звенигородського р-ну) районах Черкаської області. Через довгі роки її згадують на Черкащині з великою повагою та добрими словами як працелюбну, принципову і справедливу людину при вирішенні як господарських, так і приватних справ. Галина Петрівна виховала двох доньок, а зараз опікується чотирма онуками і правнучкою, завжди залишається надійним Другом для дітей і внуків,

³ Іваненко П. І. Коваленко Віктор Федорович. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: <https://esu.com.ua/article-8256>.

надійною Опорою та духовною Берегинею всієї родини, радіє її успіхам і досягненням. «День народження старшої доньки, Руслани, – це свято для всіх, бо в цей день народилася Леся Українка. Це для нас і нашої родини світлий сонячний промінь, – пише у своїх спогадах Галина Петрівна. – Вся творчість Лесі Українки у наших серцях. Ми її дуже любимо, шануємо і також відзначаємо її день народження. Читаємо і перечитуємо її геніальні твори»⁴.

У розповідях про свій день народження, якими Руслана ділилася з колегами, серед найбільш пам'ятних відзначає 25 лютого 2011 р., коли разом з колегами-краєзнавцями та онуком Івана Франка, відомим громадським діячем Роландом Франком відвідала Літературно-меморіальний музей Лесі Українки у місті Звягелі на Житомирщині і стояла біля колиски Лесі в її дитячій кімнаті, пила цілющу воду з «Лесиною джерела».

Біля будинку, де в 1891 р. жила Леся Українка, на вулиці Ліхтенштайнштрассе, 32 у Відні. 2007 р.

Від батьків Руслана успадкувала прекрасні родинні гени, від них їй дісталися працьовитість, цілеспрямованість, відповідальність і наполегливість у досягненні мети. Після закінчення в 1982 р. у Катеринополі (з 2024 р. Калинопіль) середньої школі № 1 із золотою медаллю Руслана Вікторівна навчалася на історичному факультеті Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка (нині Київський національний університет імені Тараса Шевченка), який успішно закінчила в 1987 році. «Коли навчалась і приїжджала додому, – згадує мама Руслани, – часто ми з нею довго-довго говорили про навчання, студентське життя. І от я її запитую: «Що для тебе історія?», вона мені відповідала: «Мамо, це так, як професія хірурга: він повинен досконало знати будову людського організму і володіти високою кваліфікацією, щоб успішно лікувати людей. Так і історик, це той самий хірург, тільки має досконало знати історичні закони будови суспільства, його розвиток, щоб бачити його майбутнє»⁵.

Ціла плеяда яскравих викладачів університету зміцнили її захоплення історією і краєзнавством. На той час професорсько-викладацький колектив історичного факультету під орудою талановитого організатора освіти та щирої людини, професора Анатолія Федоровича Кізченка, якого дуже любили студенти за його демократичне та шанобливе ставлення до них, складався з поважних професорів та молодих доцентів, але всіх їх об'єднували високий професіоналізм, педагогічний талант та повага до студентів. Із великою вдячністю Руслана Вікторівна згадує блискучі лекції професорів В'ячеслава Ілліча Стрельського, Василя Єгоровича Спицького, Леоніда Герасимовича Мельника, Всеволода Івановича Наулка, Григорія Дмитровича Казьмирчука, Георгія Андрійовича Джеджули, Миколи Григоровича Щербака та інших педагогів.

Серед спогадів про студентське життя – перша курсова робота під орудою В'ячеслава Михайловича Мордвінцева про бібліотеку Ярослава Мудрого і підготовка дипломної роботи, присвяченої подіям в Югославії під час Другої світової війни – керівник Карп Омелянович Джеджула. Назавжди запам'яталися Руслані спілкування з куратором їхньої групи Олегом Прокоповичем Крижанівським. Обдарований

⁴ Олешко Г. П. Мої роки, приходьте в гості... Родинна книга. Львів, 2022. С. 63.

⁵ Там само. С. 65.

викладач був не лише автором унікального авторського курсу лекцій з історії Стародавнього Сходу, але його енергії вистачало на виховні бесіди зі студентами, на організацію музичних вечорів та відвідування з молоддю концертів класичної музики, яку дуже любив і навчав тонко розуміти її глибину. Незабутні враження залишилися від археологічної практики в Межиріччі на Черкащині під керівництвом відомого археолога, професора Михайла Івановича Гладких на унікальній Межиріцькій стоянці, якій 14,5 тисяч років. Викладачі університету сприяли не лише оволодінню глибокими знаннями з історії та суспільствознавства, але й навчали уже з юності встановити високу планку відповідального ставлення до себе та кожної справи, яку слід виконати з честю.

Робота старшим науковим співробітником у Меморіальному комплексі «Музей історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.» (нині – Національний музей історії України у Другій світовій війні) стала першим знайомством Р. Маньковської з музейною справою на практиці, збагатила досвідом і знаннями в експозиційній, фондовій і лекційній роботі. Проводячи екскурсії залами музею, Руслана Вікторівна переживала й особисте: її дідусь по матері Олешко Петро Петрович, пройшов усі чотири роки війни і поліг наприкінці квітня 1945-го під Берліном... Робота в музеї визначила і подальші наукові спрямування Р. Маньковської як історикині: музеологія та історичне краєзнавство⁶.

Успішно пройшовши співбесіду із завідувачем відділу регіональних проблем історії України, академіком НАН України П. Т. Троньком, Руслана Вікторівна з 1993 р. почала працювати в Інституті історії України НАН України. У 1997 р. під його науковим керівництвом захистила кандидатську дисертацію «Музейництво в Україні: питання теорії і практики (1917 – червень 1941 р.)»⁷.

⁶ Маньковська Руслана Вікторівна. Краєзнавці України: сучасні дослідники рідного краю : довідник / Всеукраїнська спілка краєзнавців; ред. кол.: П. Т. Тронько (голов. ред.) та ін.; упоряд. Т. Ф. Григор'єва та ін. Київ; Кам'янець-Подільський, 2003. С. 136.

⁷ Даниленко В. М. Маньковська Руслана Вікторівна. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Желзняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL <https://esu.com.ua/article-63530>

⁸ Маньковська Р. В. Постать академіка Петра Тронька в українській культурі ХХ – початку ХХІ ст. Джерела духовності: Науково-краєзнавчі експедиції Національної спілки краєзнавців України 2014–2018 рр. Документи та матеріали. Частина 2. Нац. спілка краєзнавців України; за заг. ред. О.П. Реєнта; упоряд.: Р.В. Маньковська та ін. К.: Інститут історії України НАН України, 2018. С. 103–140.

⁹ Рішення IV сесії VII скликання Київської міської ради від 08.10.2015 р. № 129/2032 «Про повернення історичних назв, перейменування та найменування вулиць, провулку у місті Києві». URL: <https://kmr.gov.ua/sites/default/files/129-2032.pdf>

Академік, Герой України П.Т. Тронько відіграв ключову роль у становленні Руслани Вікторівни як науковиці, дослідниці і організаторки. Зрештою, Петро Тимофійович для багатьох науковців був взірцем у беззавітній відданості та подвижницькому служінні народній справі. Збережена, захищена за його участю культурна спадщина України становить безцінну скарбницю не лише національної, але й світової культури⁸. Руслана Маньковська – гідна учениця свого учителя. Завдяки енергії, наполегливості та цілеспрямованості Р. В. Маньковській, як заступниці голови НСКУ, вдалося переконати членів Комісії з питань найменувань Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) щодо присвоєння імені Петра Тронька одній з вулиць Києва. Знаково, що саме на цій вулиці розташований Національний музей народної архітектури та побуту України, натхненником в організації якого був академік П. Т. Тронько⁹.

Тронько Петро Тимофійович – академік, наставник Р. Маньковської. 1967 р.

Руслана Маньковська в числі інших співробітників Інституту взяла активну участь у реалізації надзвичайно вагомого проєкту П.Т. Тронька – створенні багатотомної науково-документальної

серії книг «Реабілітовані історією», яка увічніює пам'ять сотень тисяч громадян України, що стали жертвами комуністичних репресій в Україні. Як наукова консультантка і членкиня редакційних колегій у Львівській, Житомирській і Черкаській областях, Руслана Вікторівна внесла вагомий вклад у підготовку 34 томів цього унікального видання. Всього ж на сьогодні вже видано 139 книг зазначеної науково-документальної серії.

Як керівник Центру досліджень історико-культурної спадщини України, науковиця долучилась до реалізації ще одного проєкту академіка П. Т. Тронька – багатотомного енциклопедичного видання «Звід пам'яток історії та культури України». Вона виступила одним із ініціаторів підготовки Каталогу-довідника «Нерухомі пам'ятки культурної спадщини України: втрати внаслідок російсько-української війни, 2022–2023 рр.», де вперше в сучасній українській історіографії комплексно представлено актуальну й суспільно значиму проблему знищення країною-агресоркою національних культурних надбань України, що розглядається як акт культурного геноциду української нації.

Наукові інтереси Р. В. Маньковської, як і у більшості істинних істориків, дуже різнобічні. Але головне спрямування її наукової та громадської діяльності полягає в дослідженні музейної справи України, краєзнавства, пам'яткознавства та їх ролі в розвитку українського суспільства. Зокрема, в монографії «Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть»¹⁰ висвітлюються теоретичні питання музеології у контексті новітньої соціо-культурної парадигми, вперше здійснено комплексний аналіз

На презентації книги «Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть» у Національній історичній бібліотеці України. Фото 2016 р.

розвитку музейної справи України в зазначений період, відтворено процес формування взаємодії музею і суспільства, запропоновано авторську концепцію суспільного розвитку музеїв в Україні.

Поява монографії привернула до себе увагу як науковців, так і музейників України. Вона стала основою для захисту в 2018 р. докторської дисертації «Музейна справа України: теоретичні, практичні та антропологічні виміри історичного досвіду (1920-ті рр. – поч. ХХІ ст.)», яка отримала високу оцінку наукової спільноти. З великою шанобою і вдячністю докторка завше відзначає підтримку наукового консультанта докторського дослідження члена-кореспондента НАН України, доктора історичних наук завідувача відділу історії України другої половини ХХ століття Інституту історії України НАН України Віктора Михайловича Даниленка, який певною мірою спрямував і наступні напрями досліджень вченої.

Учасники
Круглого столу
«В'ячеслав
Чорновіл:
постать на тлі
епохи (до 80-річчя
від дня
народження)».
У центрі
член-кореспондент
НАН України
Віктор Даниленко.
Фото 2018 р.

¹⁰ Маньковська Р. В. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. Монографія. Львів: Простір-М, 2016. 408 с.

Новаторським поглядом Р. Маньковської на музеї став інноваційний підхід через міждисциплінарний напрям візуальних студій (visual studio), коли дослідниця розглядає музейну візуальність як інструмент впливу на відвідувача, що значно трансформує місце і роль музейних закладів у сучасному суспільстві¹¹. Науковиця обрала сучасний вектор дослідження музеїв у контексті актуального міждисциплінарного напрямку – меморальних студій, розглядаючи ці заклади як такі, що впливають на формування пам'яті в усіх її формах та національної свідомості¹².

Музейна тематика, зокрема в сегменті краєзнавства, була розвинута науковицею в колективній роботі – підручнику для студентів вищих навчальних закладів «Основи краєзнавства»¹³. Р. В. Маньковська значну увагу приділяє прищепленню краєзнавчих знань молоді. З 1998 р. вона наукова керівниця секцій «Історія України», «Історичне краєзнавство» відділення історії Київської малої академії наук учнівської молоді. У 2019–2023 рр. Руслана Вікторівна виступила авторкою концепції та організаторкою освітньо-культурологічного проекту «Музейна педагогіка в освітньо-культурному просторі Києва: проблеми, сьогодення, перспективи» в межах Міської комплексної цільової програми «Освіта Києва. 2019–2023 рр.» Департаменту освіти і науки виконавчого органу Київської міської ради (Київської міської державної адміністрації) спільно з Комунальним закладом позашкільної освіти «Київська Мала академія наук учнівської молоді». Метою проекту стало засобами музейної педагогіки ефективно впливати на освітньовиховний процес, активізувати творчі здібності учнівської молоді, формувати в умовах музейного середовища світоглядні цінності, національну свідомість, сприяти відродженню історичної пам'яті, зміцнювати традицію входження молодого покоління в музейний простір Києва та України¹⁴.

Спільно з колегами Київської малої академії наук учнівської молоді багато років поспіль реалізує актуальні та оригінальні міжнародні та всеукраїнські проекти, конференції, конкурси, літні школи з музейної педагогіки, залучаючи молодь до вивчення української історії та культури. Зокрема, метою Всеукраїнського конкурсу історичних есе «Герої в боротьбі за Незалежність України: дослідження національної ідентичності в суспільних трансформаціях ХХІ ст.» імені Романа Ратушного (2003 р.) стало дослідження боротьби українського народу у відстоюванні незалежності та соборності України; нагальну проблему збереження національної спадщини під час воєнної агресії Росії проти нашої країни учні та студенти вивчають в межах Міжнародної практичної конференції «ЮНЕСКО у дзеркалі досліджень молоді: культурна спадщина в період російсько-української війни» під Патронатом Національної комісії України у справах ЮНЕСКО (2023 р, 2024 р.). Популяризуючи нематеріальну культурну спадщину України через ознайомлення з національною кухнею, її кулінарними традиціями, підтримуючи подання України в номінації нематеріальної культурної спадщини до Списку ЮНЕСКО національну страву – український борщ та культура його приготування, організовано Всеукраїнський конкурс для школярів «Український борщ – національний бренд кулінарної культури» (2021 р.). Символічно, що конкурс об'єднав цілі родини, різні покоління, всю Україну, яка яскраво проявила багатоманітність своєї духовної спадщини, неперервність родинних зв'язків.

Як громадська діячка на ниві краєзнавства, Руслана Вікторівна, яку з 1993 р. залучив до краєзнавчого руху академік Петро Тронько, з 2003 р. – відповідальна секретарка Всеукраїнської спілки краєзнавців, з 2012 р. – заступниця голови Національної спілки краєзнавців України.

¹¹ Маньковська Р.В. Музейний концепт у візуальній культурі: теоретичні рефлексії. Україна ХХ століття: культура, ідеологія, політика. Зб. статей / Інститут історії України НАН України. 2020. Вип. 25. Київ: ІУ НАН України, 2020. С. 179–192. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2020_25_12

¹² Маньковська Р.В. Історична пам'ять в музеях: технологія конструювання // The XIX International Scientific and Practical Conference «Modern problems in science». May 17–20, 2022. Vancouver, Canada. Pp. 209–216. DOI – 10.46299/ISG.2022.1.19 URL: <https://isg-konf.com/modern-problems-in-science-two/>

¹³ Маньковська Р. В. Розвиток краєзнавства в музейних закладах // Основи краєзнавства: підруч. для студ. закладів вищ. освіти / НАН України, Національна спілка краєзнавців України; за ред. О. П. Реєнта; вид. 2-ге, доп. К.: ТОВ «Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2021. С. 256–281.

¹⁴ Маньковська Р. В. Музейно-освітній простір України: структура та інновації // Музейна педагогіка в науковій освіті. Збірник тез доповідей учасників II Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Київ, 26 листопада 2020 р. / за наук. ред. С. О. Довгого. Київ: Національний центр «Мала академія наук України», 2020. С. 150–155. DOI : <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-19-11-2020-251>.

Олександр Реєнт вручає нагороду Національної спілки краєзнавців України. 2025 р.

Під керівництвом голови НСКУ, члена-кореспондента НАН України Олександра Петровича Реєнта¹⁵ продовжує плідно працювати в царині українського краєзнавства, проводить активну роботу із залучення наукового та громадського

потенціалу всіх регіонів України до вивчення та популяризації історії рідного краю. У 2019 р. спільно з О. Реєнтом та колегами з Національної історичної бібліотеки України краєзнавицею був вперше здійснений проєкт з підготовки систематичного покажчика статей журналу «Краєзнавство» за 90 років¹⁶. Нині Спілка є авторитетною, інтелектуальною та дієвою складовою українського суспільства. Членами Президії НСКУ та головами регіональних відділень є видатні вчені, доктори наук, професори провідних українських університетів.

Руслана Вікторівна була організаторкою та натхненницею близько 30 науково-краєзнавчих експедицій, якими були охоплені всі регіони України: Седнів на Чернігівщині і маєток Лизогубів; с. Опішня і знаменитий опішнянський розпис; с. Лютецька на Полтавщині, де 1779 р. народився творець ракетної техніки, конструктор бойових ракет, нащадок запорозьких пушкарів Олександр Засядько; с. Мар'янівка на Київщині, батьківщині видатного українського співака Івана Козловського, і с. Веприк, де знаходиться меморіальна хата-музей українського композитора К. Стеценка; с. Колочавка на Закарпатті з музеями

Під час науково-краєзнавчої експедиції на Закарпаття. 2017 р.

¹⁵ Маньковська Р.В. Внесок Олександра Реєнта в розвиток українського краєзнавства: науково-організаційні аспекти // Українське краєзнавство у викликах російсько-української війни: науково-дослідний та суспільний потенціал: Збірник матеріалів XVI Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції, м. Київ, 10 травня 2024 р./ За заг. ред. О. Реєнта. К.: Інститут історії України, 2024. С. 55–56.

¹⁶ Краєзнавство: науковий журнал. 1927–2017: систематичний покажчик змісту / Заг. ред. О. Реєнт; Наук. ред. Р. Маньковська; Уклад. О. Михайлова. НАН України, Інститут історії України; Національна спілка краєзнавців України; Міністерство культури України; Національна історична бібліотека України. К., 2019. 400 с.

і двадцятьма пам'ятками культури; Жовківський район на Львівщині з унікальними пам'ятками сакральної архітектури; Мелітополь і унікальна пам'ятка геології та археології світового значення Кам'яна могила. Це далеко не повний перелік перлин національної спадщини і її творців, які збагатили нашу історію, культуру, науку неocenним скарбом: знаннями, традиціями, любов'ю до рідного краю.

Під час науково-краєзнавчої експедиції на Житомирщину. 2016 р.

Під час науково-краєзнавчої експедиції на Тернопільщину. В Оптимістичній печері. 2016 р.

Виступ на Парламентських слуханнях у Верховній Раді України «Українці в світі»

Під час експедицій предметом досліджень стали документи та народні перекази про історичні події, експозиції меморіальних та краєзнавчих музеїв, творча спадщина видатних діячів української культури, багато імен яких замовчувалися в роки тоталітарного режиму. Проводилися плідні зустрічі з краєзнавчими активами, керівниками органів місцевої влади, освітянами, студентською та учнівською молоддю, музейниками, бібліотекарами, архівістами, представниками засобів масової інформації. З ініціативи та за участю Руслани Маньковської матеріали експедицій НСКУ опубліковані у двотомнику «Джерела духовності»¹⁷.

З початком російської збройної агресії проти України керівництво та члени Спілки підтримують ЗСУ і краєзнавців, які стали на захист Батьківщини, проводять науково-краєзнавчі конференції, круглі столи, на яких обговорюється науковий та суспільний потенціал українського краєзнавства у викликах російсько-української війни. Значну роботу в цьому напрямі проводить Р. В. Маньковська. Відразу спливають рядки з відомого вірша Лесі Українки «Слово, чому ти не твердая криця...» про силу слова:

¹⁷ Джерела духовності: Науково-краєзнавчі експедиції Національної спілки краєзнавців України 2009–2013 рр. Документи та матеріали / Нац. спілка краєзнавців України; за заг. ред. О. П. Реєнта; упоряд.: Є. В. Букет, С. Д. Гальчак, В. І. Дмитрук, Р. В. Маньковська. Вінниця: Меркьюрі-Поділля, 2014. 340 с.; Джерела духовності: Науково-краєзнавчі експедиції Національної спілки краєзнавців України 2014–2018 рр. Документи та матеріали. Частина 2 / Нац. спілка краєзнавців України; за заг. ред. О. П. Реєнта; упоряд.: Р. В. Маньковська та ін. К.: Інститут історії України НАН України, 2018. С. 103–140.

*«Слово, моя ти єдина зброе,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може, в руках невідомих братів
Станеш ти крацим мечем на катів.
Брязне клинок об залізо кайданів,
Піде луна по твердинях тиранів,
Стрінеться з брязкотом інших мечей,
З гуком нових, не тюремних речей».*

Руслана Вікторівна, як визнана фахівчиня в галузі музеології, пам'яткознавства та краєзнавства, у 2008–2020 рр. входила до складу спеціалізованої вченої ради Центру пам'яткознавства НАН України і Українського товариства охорони пам'яток історії та культури із захисту дисертацій зі спеціальності «Музеєзнавство. Пам'яткознавство». Вона також є членкинею редколегії наукового журналу «Краєзнавство», з 2023 р. – редакційної колегії наукового журналу «Історія. Культура. Мистецтво. History. Culture. Art» (Черкаси), з 2023 р. – наукової ради серії видань «Музей і війна» Міністерства культури та страте-

Учасники свята
«Катеринин день»
у Меморіальному
музеї-садибі
Катерини Білокур
у селі Богданівка.
Фото 2015 р.

Учасники
лекційного
десанту
до Краматорська.
Фото 2018 р.

гічних комунікацій України та Національного художнього музею України, з 2023 р. – Міжкаcadемічної робочої групи в межах Програми спільної діяльності Національної академії наук України та Національної академії мистецтв України «Мистецький простір і культурна динаміка України у вимірах людського» на 2023–2025 роки, з 2024 р. – експертка Українського культурного фонду.

За вагомий внесок у розвиток історичної науки, музейної справи, краєзнавства, збереження національної культурної спадщини, плідну професійну діяльність та громадянську активність на ниві національного відродження Р. В. Маньковська удостоєна почесного звання «Заслужений працівник культури України» (2016 р.), а також «Відмінник освіти України» (2000 р.), «Почесний краєзнавець» (2010 р.), нагороджена медаллю Міністерства культури і туризму України, Почесними грамотами Кабінету Міністрів України, ЦК профспілки працівників НАН України, Міністерства освіти та науки України, Міністерства культури і мистецтв України, Головного управління освіти і науки КМДА, Голови Житомирської обласної ради, відзначена Подяками Президії НАН України, Київського міського голови, Громадської організації «Вікімедіа Україна» та ін.

У ювілейний рік бажаємо, щоб «Золота Фортуна», медаллю якої відзначена Руслана Вікторівна, супроводжувала її довгі роки життя й плідної праці на шляху розвитку історичної науки, краєзнавства, виховання нового покоління науковців та збереження культурної спадщини України.

References

1. Danylenko V. (2018). *Mankovska Ruslana Viktorivna. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, URL: <https://esu.com.ua/article-63530>. [in Ukrainian]
2. Ivanenko P. (2018). *Kovalenko Viktor Fedorovych. Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy*. NAN Ukrainy, NTSH. Kyiv: Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. URL: <https://esu.com.ua/article-8256>. [in Ukrainian]
3. Mankovska R. (2024). *Vnesok Oleksandra Reienta v rozvytok ukrainskoho kraieznavstva: naukovoro-
rhanizatsiini aspekty*. *Ukrainske kraieznavstvo u vyklykakh rosiisko-ukrainskoi viiny: naukovo-doslidnyi ta suspilnyi potentsial*. (zbirnyk materialiv XVI Vseukrainskoi naukovoï istoriko-kraieznavchoi konferentsii). Kyiv, Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian]
4. Mankovska R. (2022). *Istorychna pam'iat v muzeiakh: tekhnolohiia konstruiuvannia*. (The XX International Scientific and Practical Conference «Modern problems in science». May 17–20). S. 209–216. Vancouver, Canada. URL: <https://isg-konf.com/modern-problems-in-science-two/> [in Ukrainian]
5. Mankovska R. (2021). *Kraieznavcha diialnist muzeinykh zakladiv. Osnovy kraieznavstva: pidruchnyk dlia studentiv zakladiv vyshchoi osvity*. Kyiv. [in Ukrainian]
6. Mankovska R. (2016). *Muzei Ukrainy u suspilno-istorychnykh vyklykakh XX – pochatku XXI stolit*. Lviv: Prostir-M. [in Ukrainian]
7. Mankovska R. (2020). *Muzeinyi kontsept u vizualnii kulturi: teoretychni refleksii. Ukraina XX stolittia: kultura, ideolohiia, polityka. Zb. Statei. Vyp. 25*. Kyiv: IIU NAN Ukrainy, URL: http://resource.history.org.ua/publ/Uxxs_2020_25_12. [in Ukrainian]
8. Mankovska R. (2018). *Postat akademika Petra Tronka v ukrainskii kulturi XX – pochatku XXI st. Dzherela dukhovnosti: Naukovo-kraieznavchi ekspedytsii Natsionalnoi spilky kraieznavtsiv Ukrainy 2014–2018 rr. Dokumenty ta materialy. Chastyna 2*. Kyiv. Instytut istorii Ukrainy NANU. [in Ukrainian]
9. Mankovska R. (2021). *Rozvytok kraieznavstva v muzeinykh zakladakh. Osnovy kraieznavstva: pidruch. dlia stud. zakladiv vyshch. Osvity*. NAN Ukrainy, Natsionalna spilka kraieznavtsiv Ukrainy; za red. O. P. Reienta; vyd. 2-he, dop. K.: TOV «Vydavnychi dim «ADEF-Ukraina». [in Ukrainian]
10. Oleshko H. (2022). *Moi roky, prykhodte v hosti... Rodynna knyha*. Lviv. [in Ukrainian]
13. Reient O. P. (Ed.) (2014). *Dzherela dukhovnosti: Naukovo-kraieznavchi ekspedytsii Natsionalnoi spilky kraieznavtsiv Ukrainy 2009–2013 rr. Dokumenty ta materialy*. Vinnytsia: Merkiuri-Podillia. [in Ukrainian]
14. Reient O. P. (Ed.) (2018). *Dzherela dukhovnosti: Naukovo-kraieznavchi ekspedytsii Natsionalnoi spilky kraieznavtsiv Ukrainy 2014–2018 rr. Dokumenty ta materialy*. (2018). Chastyna 2. K.: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. [in Ukrainian]
15. Reient O. (Ed.), Mankovska R., Mykhailova O. (2019). *Kraieznavstvo: naukovyi zhurnal. 1927–2017: systematychnyi pokazhchyk zmistu*. NAN Ukrainy, Instytut istorii Ukrainy; Natsionalna spilka kraieznavtsiv Ukrainy; Ministerstvo kultury Ukrainy; Natsionalna istorychna biblioteka Ukrainy. Kyiv. [in Ukrainian]
16. Rishennia IV sesii VII sklykannia Kyivskoi miskoi rady vid 08.10.2015 r. № 129/2032 «Pro povernennia istorychnykh nazv, pereimenuvannia ta naimenuvannia vulyts, provulku u misti Kyievi». URL: <https://kmr.gov.ua/sites/default/files/129-2032.pdf>. [in Ukrainian]
17. Smolii V. A. (Ed.) (2006). *Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy. 1936–2006. Mankovska Ruslana Viktorivna. S.589* / Kyiv.: NAN Ukrainy Instytut istorii Ukrainy. [in Ukrainian]
18. Tronko P. T. (Ed.) (2003). *Kraieznavtsi Ukrainy: suchasni doslidnyky ridnoho kraiu : dovidnyk* / Kyiv; Kamianets-Podilskyi, 2003. [in Ukrainian]